A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2015. szeptember 9.*

„Előzetes döntéshozatal iránti kérelem — Jogszabályok közelítése — A munkavállalók jogainak a vállalkozások, üzletek vagy ezek részeinek átruházása esetén történő védelme — Az üzlet átruházásának fogalma — Előzetes döntéshozatal iránti kérelemnek az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdése alapján történő benyújtására vonatkozó kötelezettség — Az uniós jog olyan nemzeti bíróságnak felróható állítólagos megsértése, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség — Az ilyen jogsértés következtében felmerült kár megtérítéséhez való jogot az e kárt okozó határozat előzetes visszavonásának feltételéhez kötő nemzeti jogszabály”

A C-160/14. sz. ügyben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Varas Cíveis de Lisboa (Portugália) a Bírósághoz 2014. április 4-én érkezett, 2013. december 31-i határozatával terjesztett elő az előtte

João Filipe Ferreira da Silva e Brito és társai

és

az **Estado português**

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: R. Silva de Lapuerta tanácselnök (előadó), K. Lenaerts, a Bíróság elnökhelyettese, a második tanács tagjaként eljáró bíró, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev és C. Lycourgos bírák,

főtanácsnok: Y. Bot,

hivatalvezető: J. F. Ferreira főtanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2015. február 25-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– Ferreira da Silva e Brito és társai képviseletében C. Góis Coelho, S. Estima Martins és R. Oliveira advogados,

– a portugál kormány képviseletében L. Inez Fernandes és A. Fonseca Santos, meghatalmazotti minőségben,

* Az eljárás nyelve: portugál.

– a cseh kormány képviseletében M. Smolek és J. Vláčil, meghatalmazotti minőségben,

– a francia kormány képviseletében G. de Bergues, D. Colas és F.-X. Bréchot, meghatalmazotti minőségben,

– az olasz kormány képviseletében G. Palmieri, meghatalmazotti minőségben, segítője: F. Varrone avvocato dello Stato,

– az Európai Bizottság képviseletében J. Enegren, M. França, M. Konstantinidis és M. Kellerbauer, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2015. június 11-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem a munkavállalók jogainak a vállalkozások, üzletek vagy ezek részeinek átruházása esetén történő védelmére vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 2001. március 12-i 2001/23/EK tanácsi irányelv (HL L 82., 16. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 98. o.) 1. cikke (1) bekezdésének, az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdésének, valamint egyes általános uniós jogelveknek az értelmezésére vonatkozik.

2 Ezt a kérelmet a J. F. Ferreira da Silva e Brito és másik 96 személy által az Estado português (portugál állam) szemben, az uniós jog Supremo Tribunal de Justiçának (legfelsőbb bíróság) felróható állítólagos megsértésének tárgyában indított jogvita keretében terjesztették elő.

Jogi háttér

Az uniós jog

3 A 2001/23 irányelv az 1998. június 29-i 98/50/EK tanácsi irányelvvel (HL L 201., 88. o.) módosított, a munkavállalók jogainak a vállalkozások, üzletek vagy ezek részeinek átruházása esetén történő védelmére vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1977. február 14-i 77/187/EGK tanácsi irányelvet (HL L 61., 26. o.) kodifikálta.

4 A 2001/23 irányelv (8) preambulumbekezdése értelmében:

„A jogbiztonság és az átláthatóság érdekében szükségessé vált az átruházás jogi fogalmának tisztázása a Bíróság esetjogának fényében. Ez azonban nem változtatta meg a Bíróságnak a 77/187/EGK irányelv hatályára vonatkozó értelmezését”.

5 A 2001/23 irányelv 1. cikke (1) bekezdésének a) és b) pontja a következőképpen rendelkezik:

„a) Ezt az irányelvet kell alkalmazni valamely vállalkozás, üzlet vagy ezek egy részének más munkáltató részére szerződés alapján történő átruházása vagy összefonódása esetén [helyesen: szerződés vagy egyesülés alapján történő átruházása esetén].

b) Az a) albekezdésnek és ennek a cikknek a további rendelkezései tárgyában [helyesen: az a) pont, valamint az e cikkben foglalt rendelkezések sérelme nélkül], ezen irányelv értelmében akkor jön létre átruházás, ha olyan gazdasági egység kerül átruházásra, amely megtartja identitását, azaz az erőforrások olyan szervezett csoportja marad, amelynek célja, hogy fő vagy kiegészítő gazdasági tevékenységet folytasson.”

6 Az említett irányelv 3. cikke (1) bekezdésének első albekezdése kimondja:

„Az átadót megillető, az átruházás napján fennálló munkaszerződésből vagy munkaviszonyból eredő jogok és kötelezettségek az ilyen átruházásból eredően átszállnak a kedvezményezettre”.

A portugál jog

7 A 2008. július 17-i 31/2008. sz. törvénnyel (Diário da República, 1. sorozat, 2008. július 17-i 137. szám, 4454. o.) módosított, az állam és egyéb közintézmények szerződésen kívüli polgári jogi felelősségi rendszerének elfogadásáról szóló, 2007. december 31-i 67/2007. sz. törvény (Lei que aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas; Diário da República, 1. sorozat, 2007. december 31-i 251. szám, 91117. o., a továbbiakban: RRCEE) 13. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Anélkül, hogy ez érintené a büntetőügyben történő jogellenes elítélés és az indokolatlan szabadságelvonás eseteit, az állam a polgári jogban előírt felelősséggel tartozik az adott tényállás egyértelműen téves értékelése következtében nyilvánvalóan alkotmányellenes vagy jogellenes vagy megalapozatlan bírósági határozatokból eredő károkért.

(2) A kártérítés iránti kérelem alapja az illetékes bíróság jogsértő határozatának előzetes visszavonása.”

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

8 1993. február 19-én került sor az 1985-ben alapított és a nem menetrend szerinti légiközlekedési ágazatban (charterjáratok) tevékenységet folytató Air Atlanti SA (a továbbiakban: AIA) végelszámolására. Ennek keretében az alapeljárás felpereseit érintő csoportos létszámcsökkentést hajtottak végre.

9 1993. május 1-jén a TAP, amely társaság az AIA fő részvényese volt, megkezdte az AIA által az 1993. május 1-je és 1993. október 31-e közötti időszakra vállalt járatok egy részének üzemeltetését. A TAP emellett bizonyos számú charterjáratot is üzemeltetett, amely piacon addig nem folytatott tevékenységet, mivel ezen útvonalakat korábban az AIA szolgálta ki. Ehhez a TAP az AIA által az üzemelése során használt berendezések egy részét használta, különösen négy repülőgépet. A TAP továbbá átvállalta a megkötött lízingszerződésekben rögzített adott bérleti díjak megfizetését, és használni kezdte az AIA Lisszabonban és Faróban (Portugália) található irodáinak berendezéseit, valamint egyéb ingóságokat. A TAP ezenkívül alkalmazta az AIA néhány volt munkavállalóját.

10 Az alapeljárás felperesei ezt követően a Tribunal do Trabalho de Lisboa (lisszaboni munkaügyi bíróság) előtt megtámadták ezen, őket érintő csoportos létszámcsökkentést, és kérték, hogy helyezzék őket vissza a TAP-hoz, és fizessék ki számukra díjazásukat.

11 A Tribunal do Trabalho de Lisboa 2007. február 6-i ítéletével részben helyt adott az említett, csoportos létszámcsökkentést megtámadó keresetnek, és elrendelte az alapeljárás felpereseinek a megfelelő kategóriák szerinti visszahelyezését, valamint kártérítés megfizetését. A Tribunal do Trabalho de Lisboa

megállapította, hogy az adott esetben az üzlet átruházása – legalábbis részben – megvalósult, mivel az üzlet megtartotta identitását, és ugyanazt a tevékenységet folytatja tovább, amelyre tekintettel a TAP lépett a munkaszerződésekben a korábbi munkáltató helyébe.

12 Ezen ítélet ellen a felperesek fellebbezést nyújtottak be a Tribunal da Relação de Lisboához (lisszaboni fellebbviteli bíróság), amely 2008. január 16-i ítéletével hatályon kívül helyezte az elsőfokú ítéletnek az alapeljárás felpereseinek TAP-hoz történő visszahelyezéséről és a TAP kártérítés megfizetésére kötelezéséről rendelkező részét, azzal az indokolással, hogy a szóban forgó csoportos létszámcsökkentéssel szembeni jogorvoslati határidő lejárt.

13 Az alapeljárás felperesei felülvizsgálati eljárást kezdeményeztek a Supremo Tribunal de Justiça előtt, amely 2009. február 25-i ítéletével megállapította, hogy a csoportos létszámcsökkentés nem volt jogellenes. Az említett bíróság megjegyezte, hogy ahhoz, hogy az üzlet átruházása megállapítható legyen, nem elegendő a tevékenység „puszta folytatása", az is szükséges továbbá, hogy az üzlet megőrizze identitását. Márpedig a jelen esetben a TAP járatainak 1993-as év nyara folyamán történő indításával nem a korábban az AIA-hoz tartozó „gazdasági egységgel" azonos identitású „gazdasági egységet" alkalmazott. Mivel a két „gazdasági egység" között nincs azonosság, nem állapítható meg, hogy üzlet átruházására került sor.

14 A Supremo Tribunal de Justiça megállapította, hogy az ügyfélkör AIA által a TAP részére történő átruházásáról sincs szó. E bíróság szerint továbbá az AIA tulajdonát képező üzlet egy konkrét vagyonelemhez, jelesül egy engedélyhez kötődött, amely nem is volt átruházható, miáltal az egyedi vagyontárgyak, nem pedig maga az üzlet lehetett csak az eladás tárgya.

15 Az uniós jog alkalmazását illetően a Supremo Tribunal de Justiça megjegyezte, hogy a Bíróság szerint olyan helyzetek elbírálásakor, amelyekben egy vállalkozás egy addig egy másik vállalkozás által gyakorolt tevékenységet folytat tovább, „csupán e körülmény" nem teszi lehetővé a gazdasági egység átruházásának megállapítását, egy egységet ugyanis „nem lehet pusztán az általa végzett tevékenységgel azonosítani".

16 Mivel az alapeljárás felperesei közül néhányan arra kérték a Supremo Tribunal de Justiçát, hogy előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel forduljon a Bírósághoz, az előbbi megállapította, hogy „azon nemzeti bíróságoknak, amelyek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, csak akkor áll fenn az előzetes döntéshozatalra való utalással kapcsolatos kötelezettségük, ha az említett bíróságok szerint az előttük folyamatban lévő jogvita megoldása érdekében az uniós jogra kell hagyatkozniuk, és ezenkívül, ha e jog értelmezésével kapcsolatos kérdés merül fel". Ezenfelül, tekintettel a Bíróságnak az üzletátruházással kapcsolatos szabályok értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatára, az említett szabályok értelmezése tekintetében „semmilyen releváns kétség" nem merül fel, amely megkövetelné előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését.

17 A Supremo Tribunal de Justiça szerint „[a] Bíróság is kifejezetten elismerte, hogy [az uniós] jog helyes alkalmazása olyan egyértelműséggel is megjelenhet, hogy semmilyen ésszerű kétség nem merül fel a felvetett kérdésre adandó válasz tekintetében, és ebben az esetben ki is zárja az előzetes döntéshozatalra való utalás kötelezettségét. Márpedig [az alapeljárás felperesei] által hivatkozott [uniós jogi] rendelkezés[ek] tartalmára, a Bíróság által e tekintetben adott értelmezésre és […] [az ügy] […] vizsgált körülményeire figyelemmel [e bíróság szerint] az értelmezés során nem vetődik fel olyan releváns kétség, amely [megkövetelte volna] az előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését [...]."

18 A Supremo Tribunal de Justiça hangsúlyozta továbbá, hogy „[…] a Bíróság az »üzlet átruházására« vonatkozó [uniós] jogszabályok értelmezésével kapcsolatban széles körű és állandó ítélkezési gyakorlatot alakított ki, hiszen a [2001/23] irányelv az említett ítélkezési gyakorlat következményeként

az említett fogalmak megszilárdulását tükrözi, olyan fogalmakét, amelyeket most egyértelműen meghatároznak a (közösségi vagy akár nemzeti) ítélkezési gyakorlat által adott értelmezés keretében, ami a jelen ügyben [mentesített] a Bírósággal történő előzetes konzultáció alól [...]”.

19 Az alapeljárás felperesei ekkor szerződésen kívüli polgári jogi felelősség megállapítása iránti keresetet indítottak az Estado português ellen, amelyben azt kérték, hogy az Estado portuguêst kötelezze a bíróság bizonyos okozott vagyoni károk megtérítésére. Keresetük alátámasztása érdekében arra hivatkoznak, hogy a Supremo Tribunal de Justiça szóban forgó ítélete nyilvánvalóan jogellenes, mivel az irányelv értelmében vett üzlet átruházása fogalmának téves értelmezését tartalmazza, továbbá az említett bíróság nem tett eleget az uniós jog értelmezésére vonatkozó releváns kérdések Bíróság elé terjesztésére vonatkozó kötelezettségének.

20 Az Estado português arra hivatkozott, hogy az RRCEE 13. cikke (2) bekezdésének megfelelően a kártérítés iránti kérelem alapja az illetékes bíróság jogsértő határozatának előzetes visszavonása, és emlékeztetett arra, hogy mivel a Supremo Tribunal de Justiça nem vonta vissza a határozatát, nincs helye a kért kártérítés megfizetésének.

21 A kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy meg kell határozni, hogy a Supremo Tribunal de Justiça ítélete nyilvánvalóan jogellenes-e, amennyiben, figyelembe véve a 2001/23 irányelvet és azon tényállási elemeket, amelyek az említett bíróság rendelkezésére álltak, tévesen értelmezi az „üzlet átruházásának” fogalmát. Ezenkívül szükséges annak meghatározása is, hogy a Supremo Tribunal de Justiça köteles volt-e arra, hogy a felek kérésének megfelelően előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesszen elő.

22 A Varas Cíveis de Lisboa (lisszaboni városi bíróság) e körülmények között határozott úgy, hogy felfüggeszti az eljárást, és az alábbi kérdéseket terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„1) Úgy kell-e értelmezni a 2001/23 irányelvet, és különösen az 1. cikkének (1) bekezdését, hogy az »üzlet átruházásának« fogalma vonatkozik arra a helyzetre, amelyben a charterjáratok piacán működő valamely vállalkozás végelszámolását az olyan főrészvényes döntése alapján folytatják le, amely egyébként maga is a repülési ágazatban működő vállalkozás, és amely az előbbi vállalkozás végelszámolásával összefüggésben:

– a repülőgépek lízingszerződéseiben és az utazásszervezőkkel a charterjáratok üzemeltetése tárgyában kötött szerződésekben a végelszámolt társaság helyébe lép;

– folytatja a korábban a végelszámolt társaság által végzett tevékenységet;

– újra alkalmaz bizonyos, addig a végelszámolt társasághoz kirendelt munkavállalókat, és azokat a korábbival azonos munkakörbe helyezi;

– a végelszámolt társaság kisebb berendezéseit átveszi?

2) Úgy kell-e értelmezni az EUMSZ 267. cikket, hogy figyelembe véve az első kérdésben kifejtett tényeket és azt a körülményt, hogy az ügyben eljáró alsóbb fokú nemzeti bíróságok egymásnak ellentmondó határozatokat hoztak, a Supremo Tribunal Justiçának előzetes döntéshozatal céljából a Bíróság elé kellett volna utalnia a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett »üzlet átruházása« fogalmának helyes értelmezésére irányuló kérdést?

3) Ellentétes-e az uniós joggal, és különösen a Bíróság által az uniós jognak a végső fokon eljáró nemzeti bíróság által elkövetett megsértésével magánszemélyeknek okozott károkért való állami felelősségre vonatkozó Köbler-ítéletben (C-224/01, EU:C:2003:513) kimondott elvekkel az olyan nemzeti jogszabály alkalmazása, amely az állammal szembeni kártérítés iránti kérelem alapjaként előírja a jogsértő határozat előzetes visszavonását?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Az első kérdésről

23 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra vár választ a Bíróságtól, hogy a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy az „üzlet átruházásának” fogalma vonatkozik arra a helyzetre, amelyben a charterjáratok piacán működő valamely vállalkozás végelszámolását az olyan főrészvényes folytatja le, amely maga is a repülési ágazatban működő vállalkozás, és amely ezt követően a repülőgépek lízingszerződéseiben és a charterjáratok üzemeltetése tárgyában kötött, teljesítés alatt álló szerződésekben a végelszámolt társaság helyébe lép, gyakorolja a korábban a végelszámolt vállalkozás által végzett tevékenységeket, újra alkalmaz bizonyos, addig a végelszámolt társasághoz kirendelt munkavállalókat, és azokat a korábbival azonos munkakörbe helyezi, és az említett vállalkozás kisebb berendezéseit átveszi.

24 E kérdés megválaszolása céljából emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság kimondta, hogy a 2001/23 irányelv által kodifikált 77/187 irányelv alkalmazandó minden olyan esetben, amikor szerződéses viszonyok keretében változás történik a vállalkozás működtetéséért felelős természetes vagy jogi személyben, aki a munkáltatói kötelezettségeket a vállalkozásnál dolgozó alkalmazottakkal szerződésben rögzíti (lásd: Merckx és Neuhuys ítélet, C-171/94 és C-172/94, EU:C:1996:87, 28. pont; Hernández Vidal és társai ítélet, C-127/96, C-229/96 és C-74/97, EU:C:1998:594, 23. pont, Amatori és társai ítélet, C-458/12, EU:C:2014:124, 29. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

25 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a 2001/23 irányelv a valamely gazdasági egységen belül fennálló munkaviszonyok tulajdonosváltástól független folyamatosságának biztosítására irányul. Annak meghatározásához, hogy vállalkozások ezen irányelv értelmében vett „átruházásáról” van-e szó, a döntő kritérium tehát az a körülmény, hogy a szóban forgó egység megőrzi-e identitását, ami különösen a működés tényleges folytatásából vagy átvételéből ered (lásd: Spijkers-ítélet, 24/85, EU:C:1986:127, 11 és 12. pont; Güney-Görres és Demir ítélet, C-232/04 és C-233/04, EU:C:2005:778, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; Amatori és társai ítélet, C-458/12, EU:C:2014:124, 30. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

26 Annak megállapításához, hogy e feltétel teljesül-e, a szóban forgó műveletet jellemző összes ténybeli körülményt együttesen kell figyelembe venni, amelyek között szerepel az érintett vállalkozás vagy üzlet típusa; az, hogy sor került-e tárgyi eszközök, azaz ingatlanok vagy ingóságok átruházására; az immateriális javak értéke az átvétel időpontjában; az, hogy sor került-e a vállalkozás új vezetője által a személyi állomány jelentős részének átvételére, az ügyfélkör átadására; az átruházás előtti és utáni tevékenységek hasonlóságának mértéke; e tevékenységek esetleges felfüggesztésének időtartama. Ezek az elemek azonban a szempontoknak csupán egy részét jelentik az összes felmerülő jelenség megítélése során, és emiatt nem lehet őket elszigetelten értékelni (lásd: Spijkers-ítélet, 24/85, EU:C:1986:127, 13. pont; Redmond Stichting-ítélet, C-29/91, EU:C:1992:220, 24. pont; Süzen-ítélet, C-13/95, EU:C:1997:141, 14. pont; Abler és társai ítélet, C-340/01, EU:C:2003:629, 33. pont).

27 A Bíróság hangsúlyozta különösen, hogy a különböző kritériumoknak tulajdonítandó jelentőség szükségszerűen változik a végzett tevékenységektől vagy a vállalkozásban, az üzletben vagy az üzletrészben alkalmazott termelési, illetve üzemeltetési módszerektől függően (lásd: Süzen-ítélet, C-13/95, EU:C:1997:141, 18. pont; Hernández Vidal és társai ítélet, C-127/96, C-229/96 és C-74/97, EU:C:1998:594, 31. pont; Hidalgo és társai ítélet, C-173/96 és C-247/96, EU:C:1998:595, 31. pont; és, ebben az értelemben: UGT-FSP ítélet, C-151/09, EU:C:2010:452, 28. pont).

28 Az előterjesztett első kérdést az ítélkezési gyakorlatból levonható ezen következtetések fényében, a nemzeti bíróság által előadott főbb ténybeli elemek és különösen ezen első kérdés megfogalmazásának figyelembevételével kell értékelni.

29 Hangsúlyozni kell mindenekelőtt, hogy egy, az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló helyzetben, amely a légi közlekedési ágazatot érinti, a tárgyi eszközök átruházását alapvető tényezőnek kell tekinteni a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „üzlet átruházásának” értékelése szempontjából (lásd ebben az értelemben: Liikenne-ítélet, C-172/99, EU:C:2001:59, 39. pont).

30 E tekintetben kitűnik az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból, hogy a TAP az AIA helyébe lépett a repülőgépek lízingszerződéseiben, és e repülőgépeket ténylegesen használta, ami tanúsítja a korábban az AIA által folytatott tevékenységek folytatásához nélkülözhetetlen tényezőknek az átvételét. Ezenkívül a TAP több egyéb berendezést is átvett.

31 Amint azt a főtanácsnok megállapította indítványának 48., 51., 53., 56. és 58. pontjában, egyéb tényezők is alátámasztják – a jelen ítélet 26. pontjában felidézett kritériumokra tekintettel – a 2001/23 irányelv 1. cikke (1) bekezdésének értelmében vett „üzlet átruházásának” fennállását. Ilyen tényező például az, hogy a TAP az AIA helyébe lépett a repülőgépek lízingszerződéseiben és az utazásszervezőkkel a charterjáratok üzemeltetése tárgyában kötött, folyamatban lévő szerződésekben, ami az AIA ügyfélkörének a TAP általi átvételét jelenti; az, hogy a TAP folytatja a korábban a végelszámolt társaság által végzett tevékenységet, ami a korábban az AIA által gyakorolt tevékenységeknek a TAP általi folytatását tükrözi; az, hogy a TAP újra alkalmaz bizonyos, addig a AIA-hoz kirendelt munkavállalókat, és a korábbi társaságnál betöltöttel azonos munkakörbe helyezi őket; végül pedig az, hogy 1993. május 1-jétől a TAP üzemeltette az AIA által 1993 februárjában történt végelszámolásáig üzemeltetett charterjáratok egy részét, ami bizonyítja, hogy az átruházott tevékenységeket gyakorlatilag nem függesztették fel.

32 Ilyen körülmények között a 2001/23 irányelv 1. cikke (1) bekezdésének alkalmazása szempontjából irreleváns az a tény, hogy egy gazdasági egységet, amely tárgyi eszközeit és alkalmazottainak egy részét átvették, önálló szervezeti felépítésének megőrzése nélkül beillesztettek a TAP szervezetébe, mivel fennmaradt a kapcsolat egyrészt az ezen utóbbi társaságra ruházott tárgyi eszközök és alkalmazottak, másrészt a korábban a végelszámolt társaság által gyakorolt tevékenységek folytatása között. Ebben a ténybeli kontextusban kevéssé lényeges, hogy az érintett tárgyi eszközöket mind a menetrend szerinti járatok, mind a charterjáratok üzemeltetése céljából használták, hiszen mindenképpen légi közlekedési műveletekről van szó, és – a fentiek alapján – a TAP teljesítette az AIA e charterjáratokra vonatkozó szerződéses kötelezettségeit.

33 A Klarenberg-ítélet (C-466/07, EU:C:2009:85) 46. és 47. pontjából az következik ugyanis, hogy az átruházott gazdasági egység autonómiája megőrzésének megállapításához szükséges szempont nem a vállalkozó által az átruházott különböző termelési tényezőkre előírt külön szervezet fenntartása, hanem az e tényezők közötti függőségi és kiegészítő funkcionális kapcsolat fenntartása.

34 A különböző átruházott tényezők közötti ilyen funkcionális kapcsolat fenntartása ugyanis lehetővé teszi a kedvezményezett számára utóbbiak használatát, még akkor is, ha az átruházást követően új, eltérő szervezeti felépítésbe illesztették be azokat, azonos vagy hasonló gazdasági tevékenység folytatása érdekében (lásd: Klarenberg-ítélet, C-466/07, EU:C:2009:85, 48. pont).

35 A fenti megfontolások fényében az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az „üzlet átruházásának” fogalma vonatkozik arra a helyzetre, amelyben a charterjáratok piacán működő valamely vállalkozás végelszámolását az olyan főrészvényes folytatja le, amely maga is a repülési ágazatban működő vállalkozás, és amely ezt követően a repülőgépek lízingszerződéseiben és a charterjáratok üzemeltetése tárgyában kötött, teljesítés alatt álló szerződésekben a végelszámolt társaság helyébe lép, gyakorolja a korábban a végelszámolt vállalkozás által végzett tevékenységeket, újra alkalmaz bizonyos, addig a végelszámolt társasághoz kirendelt munkavállalókat, és a korábbival azonos munkakörbe helyezi őket, és az említett vállalkozás kisebb berendezéseit átveszi.

A második kérdésről

36 Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy az alapügy körülményeihez hasonló körülményekre tekintettel, és különösen azért, mert az alsóbb fokú nemzeti bíróságok egymásnak ellentmondó határozatokat hoztak a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „üzlet átruházása” fogalmának helyes értelmezésére vonatkozólag, az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy az olyan bíróság, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, főszabály szerint köteles a Bírósághoz fordulni e fogalom értelmezése céljából.

37 E tekintetben, jóllehet az EUMSZ 267. cikkel bevezetett eljárás a Bíróság és a nemzeti bíróságok közötti együttműködés eszköze, amelynek révén a Bíróság az uniós jog értelmezéséhez támpontokat nyújt a nemzeti bíróságoknak, amelyek szükségesek az utóbbiak által eldöntendő jogvita megoldásához, az is igaz, hogy amennyiben a nemzeti bíróság határozatával szemben a nemzeti jog értelmében nincs lehetőség semmilyen jogorvoslatra, e bíróság az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdése értelmében főszabály szerint köteles a Bírósághoz fordulni, ha az uniós jog értelmezésére vonatkozó kérdés merül fel előtte (lásd: Consiglio nazionale dei geologi és Autorità garante della concorrenza e del mercato ítélet, C-136/12, EU:C:2013:489, 25. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

38 Az említett kötelezettség terjedelmével kapcsolatban a Cilfit és társai ítélet (283/81, EU:C:1982:335) kihirdetése óta kialakult ítélkezési gyakorlatból az következik, hogy az olyan nemzeti bíróságnak, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, ha uniós jogi kérdés merül fel előtte, eleget kell tennie azon kötelezettségének, hogy a Bírósághoz forduljon, kivéve ha megállapította, hogy a felmerült kérdés nem releváns, vagy hogy a szóban forgó uniós jogi rendelkezést a Bíróság már értelmezte, vagy hogy az uniós jog helyes alkalmazása olyan nyilvánvaló, hogy minden ésszerű kétséget kizár.

39 A Bíróság pontosította továbbá, hogy az ilyen helyzet fennállását az uniós jog jellemzőire, értelmezésének sajátos nehézségeire és az Európai Unión belüli ítélkezési gyakorlat eltéréseinek kockázatára figyelemmel kell értékelni (Intermodal Transports ítélet, C-495/03, EU:C:2005:552, 33. pont).

40 Vitathatatlan, hogy kizárólag a nemzeti bíróság feladata annak értékelése, hogy az uniós jog helyes alkalmazása olyan nyilvánvaló-e, hogy az minden ésszerű kétséget kizár, és az, hogy ennek következtében úgy döntsön, hogy eltekint attól, hogy az uniós jog értelmezésével kapcsolatban előtte felmerült kérdést a Bíróság elé terjessze (lásd: Intermodal Transports ítélet, C-495/03, EU:C:2005:552, 37. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

41 E tekintetben önmagában az, hogy más nemzeti bíróságok egymásnak ellentmondó határozatokat hoztak, nem tekinthető olyan döntő tényezőnek, amely az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdésében előírt kötelezettséget megalapozhatná.

42 A végső fokon eljáró bíróság ugyanis lehet azon a véleményen, hogy valamely uniós jogi rendelkezés egy meghatározott, alsóbb fokú bíróságok által adott értelmezése ellenére az említett rendelkezés általa javasolt, e bíróságok által adottól eltérő értelmezése minden ésszerű kétséget kizáróan nyilvánvaló.

43 Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy a jelen ügyben vizsgált terület vonatkozásában, és amint az kitűnik a jelen ítélet 24–27. pontjából, az „üzlet átruházása” fogalmának értelmezése már sok kérdést felvetett számos nemzeti bíróság részéről, amely bíróságok következésképpen a Bírósághoz fordultak. E kérdések nem csak az értelmezés terén fennálló nehézségek, de az Unión belüli ítélkezési gyakorlat eltérései kockázatának fennállását is bizonyítják.

44 Következésképpen az alapügy körülményeihez hasonló körülmények között, amelyeket egyrészt az „üzlet átruházása” 2001/23 irányelv értelmében vett fogalmára vonatkozó ítélkezési tendenciák nemzeti szinten ellentmondásos volta, másrészt e fogalom értelmezésének az egyes tagállamokban ismétlődően felmerülő nehézségei jellemeznek, az olyan nemzeti bíróságnak, amely határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, eleget kell tennie a Bírósághoz való fordulás iránti kötelezettségének, kizárva ezzel az uniós jog téves értelmezésének a kockázatát.

45 A fenti megfontolásokból következően a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az olyan bíróság, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, köteles a Bírósághoz előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjeszteni a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „üzlet átruházása” fogalmának értelmezése céljából olyan, az alapügy körülményeihez hasonló körülmények között, amelyeket egyrészt az alsóbb fokú bíróságok e fogalom értelmezésére vonatkozó eltérő határozatai, másrészt e fogalom értelmezésének az egyes tagállamokban ismétlődően felmerülő nehézségei jellemeznek.

A harmadik kérdésről

46 Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy az uniós jogot és különösen a Bíróság által az uniós jognak azon bíróság által elkövetett megsértésével magánszemélyeknek okozott károkért való állami felelősségre vonatkozóan kimondott elveket, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, akként kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti jogszabály, amely előzetes feltételként e bíróság jogsértő határozatának visszavonását írja elő, jóllehet e visszavonás a gyakorlatban kizárt.

47 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy az igazságszolgáltatásnak a magánszemélyeket az uniós jogszabályok alapján megillető jogok védelmében betöltött alapvető szerepére tekintettel ezen szabályok hatékonysága kérdőjeleződne meg, és az általuk elismert jogok védelme gyengülne meg, ha ki lenne zárva, hogy a magánszemélyek bizonyos körülmények között kártérítést kapjanak, amennyiben jogaikat a végső fokon eljáró tagállami bíróság által hozott, az uniós joggal ellentétes határozat sérti (lásd Köbler- ítélet, C-224/01, EU:C:2003:513, 33. pont).

48 A kérdést előterjesztő bíróság kételyeket táplál az RRCEE 13. cikk (2) bekezdésében foglalt szabály ezen elvekkel való összeegyeztethetősége tekintetében, amely szabály értelmében az említett kártérítés iránti kérelem „alapja” az illetékes bíróság jogsértő határozatának előzetes visszavonása.

49 E szabályból az következik, hogy a jogsértő határozat visszavonása hiányában elfogadhatatlan minden, az állam EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdéséből eredő kötelezettség megsértése miatti felelősségének megállapítására irányuló kereset.

50 Emlékeztetni kell arra, hogy ha az állam felelősségre vonásának feltételei teljesülnek, aminek megállapítása a nemzeti bíróságok feladata, az adott államnak a nemzeti jog keretei között kell az okozott kár következményeit orvosolnia azzal, hogy a károk megtérítésére vonatkozó, a nemzeti jogszabályok által meghatározott feltételek nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló jellegű, nemzeti jogon alapuló igényekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), valamint nem lehetnek olyanok, hogy a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé tegyék a kártérítés elérését (a tényleges érvényesülés elve) (lásd Fuß-ítélet, C-429/09, EU:C:2010:717, 62. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

51 Márpedig egy, az RRCEE 13. cikkének (2) bekezdésében foglalthoz hasonló nemzeti jogszabály rendkívül nehézzé teheti az uniós jog szóban forgó megsértésével okozott károk megtérítésének elérését.

52 A Bíróság rendelkezésére álló ügyiratokból, valamint a tárgyaláson folyt vitákból kitűnik ugyanis, hogy igen korlátozott azon esetek köre, amelyekben a Supremo Tribunal de Justiça határozatai felülvizsgálhatóak.

53 A portugál kormány azt állítja e tekintetben, hogy az érintett nemzeti jogi rendelkezés eleget tesz a jogerő elvéből és a jogbiztonság elvéből eredő törekvéseknek. E kormány kiemeli különösen, hogy az alapügy tárgyát képező helyzetben azon értékelés felülvizsgálata, amelyre a végső fokon eljáró bíróság jutott, nem összeegyeztethető e bíróság funkciójával, tekintve, hogy e határozatok célja egy jogvita végleges befejezése, másképp a jog elsőbbsége és a bírói határozatok tiszteletben tartása kérdésessé válna, és gyengülne az igazságszolgáltatás hierarchiája.

54 Vitathatatlan, hogy a Bíróság kiemelte, hogy a jogerő elve milyen jelentős szerepet tölt be mind az uniós, mind a nemzeti jogrendekben, pontosítva, hogy a tárgykörre vonatkozó uniós szabályozás hiányában a jogerő elve megvalósításának részletes szabályai a tagállamok eljárási autonómiájának elve alapján azok belső jogrendjébe tartoznak (lásd ebben az értelemben: Fallimento Olimpiclub ítélet, C-2/08, EU:C:2009:506, 22 és 24. pont).

55 A jogerő elvének az alapügy tárgyát képező helyzetre gyakorolt hatásával kapcsolatban elegendő arra emlékeztetni, hogy a végső fokon eljáró bíróság határozataiért fennálló állami felelősség elvének elismerése önmagában nem jelenti a határozatok jogerejének megkérdőjelezését. Az állam felelősségre vonását célzó eljárás tárgya és az abban részt vevő felek nem feltétlenül azonosak a jogerőt nyert bírósági határozat alapjául szolgáló eljárásban szereplőkkel. Az állam felelősségének megállapítása iránti kereset felperese javára pernyertessége esetén ugyanis az államot az okozott kár megtérítésére kötelező határozat születik, amely azonban nem szükségszerűen szünteti meg a kárt okozó határozat jogerejét. Az állam felelősségének elve, amely az uniós jogrend részét képezi, az ilyen kártérítést mindenképpen megköveteli, de a kárt okozó bírósági határozat felülvizsgálatát nem (lásd Köbler-ítélet, C-224/01, EU:C:2003:513, 39. pont).

56 A jogbiztonság elvének megsértésére alapított érvvel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy még azt feltételezve is, hogy ezt az elvet figyelembe lehet venni egy, az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló helyzetben, az egyáltalán nem okozhatja azon elv megsértését, amely szerint valamely állam felelős az uniós jog neki felróható megsértésével magánszemélyeknek okozott kárért.

57 A jogbiztonság elvének figyelembevétele azzal a következménnyel járna ugyanis, hogy olyan esetben, ha a végső fokon eljáró bíróság által hozott határozat az uniós jog nyilvánvalóan téves értelmezésén alapul, megakadályozná, hogy a magánszemély az uniós jogrendből és különösen a tagállam felelősségének elvéből eredő jogait érvényesítse.

58 Márpedig ezen utóbbi elv szerves része az Unió alapját képező szerződések rendszerének (lásd ebben az értelemben: Specht és társai ítélet, C-501/12–C-506/12, C-540/12, C-541/12, EU:C:2014:2005, 98. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

59 Ilyen körülmények között az uniós jog hatékony alkalmazásának és különösen egy olyan alapvető elvnek az alapügy tárgyát képező nemzeti szabályból eredő jelentős akadályozását, mint az állam uniós jog megsértése miatt fennálló felelősségének elve, nem igazolhatja sem a jogerő elve, sem a jogbiztonság elve.

60 A fenti megfontolásokból következően a harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy az uniós jogot és különösen a Bíróság által az uniós jognak azon bíróság által elkövetett megsértésével magánszemélyeknek okozott károkért való állami felelősségre vonatkozóan kimondott elveket, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, akként kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti jogszabály, amely előzetes feltételként e bíróság jogsértő határozatának visszavonását írja elő, jóllehet e visszavonás a gyakorlatban kizárt.

A költségekről

61 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

1) **A munkavállalók jogainak a vállalkozások, üzletek vagy ezek részeinek átruházása esetén történő védelmére vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 2001. március 12-i 2001/23/EK tanácsi irányelv 1. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az „üzlet átruházásának” fogalma vonatkozik arra a helyzetre, amelyben a charterjáratok piacán működő valamely vállalkozás végelszámolását az olyan főrészvényes folytatja le, amely maga is a repülési ágazatban működő vállalkozás, és amely ezt követően a repülőgépek lízingszerződéseiben és a charterjáratok üzemeltetése tárgyában kötött, teljesítés alatt álló szerződésekben a végelszámolt társaság helyébe lép, gyakorolja a korábban a végelszámolt vállalkozás által végzett tevékenységeket, újra alkalmaz bizonyos, addig a végelszámolt társasághoz kirendelt munkavállalókat, és azokat a korábbival azonos munkakörbe helyezi, és az említett vállalkozás kisebb berendezéseit átveszi.**

2) **Az EUMSZ 267. cikk harmadik bekezdését akként kell értelmezni, hogy az olyan bíróság, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, köteles az Európai Unió Bíróságához előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjeszteni a 2001/23 irányelv 1. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „üzlet átruházása” fogalmának értelmezése céljából olyan, az alapügy körülményeihez hasonló körülmények között, amelyeket egyrészt az alsóbb fokú bíróságok e fogalom értelmezésére vonatkozó eltérő határozatai, másrészt e fogalom értelmezésének az egyes tagállamokban ismétlődően felmerülő nehézségei jellemeznek.**

3) **Az uniós jogot és különösen a Bíróság által az uniós jognak azon bíróság által elkövetett megsértésével magánszemélyeknek okozott károkért való állami felelősségre vonatkozóan kimondott elveket, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, akként kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az olyan nemzeti jogszabály, amely előzetes feltételként e bíróság jogsértő határozatának visszavonását írja elő, jóllehet e visszavonás a gyakorlatban kizárt.**

Aláírások